

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1939

ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΤΗΣ 14^{ΗΣ} ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1940

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ,

Τὸν ἔπαινον τῶν ἐκλιπόντων προτάσσοντες ἐκάστοτε τῆς ἐτησίας λογοδοσίας ἐπιτελοῦμεν οὐχὶ μόνον ἱερὸν καθήκον πρὸς τὴν μνήμην στρατιωτῶν τῆς ἐπιστήμης, οἱ ὅποιοι ἐτελεύτησαν τὸν βίον ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν ὑπὲρ ταύτης ἀγῶνα, ἀλλὰ ἐκτελοῦμεν καὶ ὑποχρέωσιν πρὸς τοὺς ζῶντας, τῶν ὁποίων ὁ διαφωτισμὸς καὶ ἡ ἐνίσχυσις εἶναι θεμελιώδης προϋπόθεσις τῆς ἐργασίας καὶ τῆς προόδου. Εἰς τοῦτο δὲ ἀποβλέπων ὁ λόγος ἐκάστοτε προσπαθεῖ νὰ ἀποδώσῃ εἰς πάντας τὴν δικαίαν ἀναγνώρισιν τῆς ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ἐπιστημονικῆς ἀρετῆς γινώσκων «παρὰ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν τὰς μὲν τῶν χρημάτων κτήσεις καὶ τῶν κατὰ βίον ἡδονῶν ἀπολαύσεις ὑπερεωραμένας, τῆς δ' ἀρετῆς καὶ τῶν ἐπαίνων πᾶσαν τὴν ἐπιθυμίαν οὔσαν, ἐξ ὧν ταῦτ' ἂν αὐτοῖς μάλιστα γένοιτο λόγων, τούτοις ῥήθησαν δεῖν αὐτοὺς τιμᾶν, ἵν' ἦν ζῶντες ἐκτήσαντ' εὐδοξίαν αὕτη καὶ τετελευτηκόσιν αὐτοῖς ἀποδοθείη».

Ὁ Sir William Ramsay ὑπῆρξε καὶ διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ διὰ τὸν διεθνῇ ἐπιστημονικὸν κόσμον ὁ πατριάρχης τῆς Μικρασιατικῆς ἱστορίας καὶ τοπογραφίας τῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν Τουρκικῶν. Καὶ ἐὰν τίποτε ἄλλο δὲν εἶχε γράψει ὁ Ramsay θὰ ἦρκει ἡ «Ἱστορικὴ γεωγραφία τῆς Μ. Ἀσίας», ἵνα καταστήσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀθάνατον, διότι διὰ προσωπικῶν περιηγήσεων, δι' εὐρυτάτης γνώσεως τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, δι' αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς κρίσεως καὶ διὰ γλαφυρᾶς ἐκθέσεως συνετέλεσε καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν διεθνῇ ἐπιστήμην λαμπρὸν ὄντως βοήθημα, τὸ ὅποῖον μεθ' ὅλην τὴν πάροδον μακροῦ χρόνου ἀκμάζει ἀκόμη καὶ ἐπὶ πολὺν περαιτέρω θὰ διδάσκη καὶ θὰ βοηθῇ τὰς ἱστορικὰς σπουδὰς.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ αὐτοκρατορίᾳ πρὸ τοῦ 170 μ. Χ., καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁ περιηγητὴς καὶ Ῥωμαῖος πολίτης, καὶ αἱ σημαντικαὶ ἀνακαλύψεις τοῦ ἐπιταφίου ἐπιγραφικοῦ μνημείου τοῦ Ἀγίου Ἀβερκίου καὶ τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Πισιδίας ἀντιγράφου τοῦ Ἀγκυρανοῦ μνημείου τοῦ Αὐγουστου καὶ ἡ μετέπειτα ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ A. von Premerstein ἀνταξία αὐτοῦ δημοσίευσις, καὶ πληθώρα ἄλλων μελετῶν ἐν περιοδικοῖς, μαρτυροῦσι περὶ τῆς πολυμερείας καὶ βαθυνοίας τοῦ Sir William Ramsay.

Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Hermann Thiersch ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία ἀπώλεσεν ἐπιφανῆ ἐρευνητὴν, ἡ δὲ νέα Ἑλλὰς θερμὸν καὶ εἰλικρινῆ φίλον, τιμήσαντα τὸν ἀπὸ γενεῶν φιλελληνισμόν τῆς οἰκογενείας του καὶ μετ' ἀνυποκρίτου στοργῆς παρακολουθήσαντα πάντοτε τὰς προόδους τῆς τε ἐπιστημονικῆς καὶ τῆς ἄλλης νέας Ἑλλάδος.

Τοῦ Hermann Thiersch ἡ ἐπιστημονικὴ συμβολὴ ὑπῆρξε σημαντικὴ διὰ τε τὴν Ἑλληνικὴν ἀγγειογραφίαν καὶ τὴν Ἑλληνιστικὴν ζωγραφικὴν καὶ τὴν πλαστικὴν καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, αἱ δὲ μεγάλαι μονογραφίαι περὶ τοῦ φάρου καὶ τῶν τάφων τῆς Ἀλεξανδρείας, περὶ τῶν Τυρρηνικῶν ἀμφορέων, περὶ τῶν ἀνασκα-

φῶν Αἰγίνης, περὶ τῆς Ἀρτέμιδος Ἐφεσίας, περὶ τῆς Ἀθηνᾶς Medici, καὶ ἰδίᾳ ἡ τελευταία ὥραία καὶ ἑκτενὴς μελέτη του περὶ τοῦ ἐπενδύτου ἀποτελοῦσι θετικὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης.

Ἀλλὰ τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς ἡ προσωπικότης ἐκοσμεῖτο καὶ διὰ τῆς πολυτίμου ἀρετῆς τῆς μετριοφροσύνης, ἣτις συνοδεύουσα τὴν βαθεῖάν του ἐπιστήμην καὶ τὴν ἄκραν αὐτοῦ εὐσυνειδησίαν ἔν τε τῇ ἐρευνῇ καὶ ἐν τῷ ὅλῳ αὐτοῦ βίῳ, καθίστα τὴν μετ' αὐτοῦ ἀναστροφὴν καὶ ὡς διδασκάλου καὶ ὡς φίλου κατ' ἐξοχὴν εὖρυθμον καὶ ψυχωφελὴ καὶ μεστήν ἀριστοκρατικῆς ἡρεμίας.

Διὰ τοῦτο ἡ λύπη ἡμῶν ὡς ἀρχαιολόγων διπλασιάζεται, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι παρὰ τὸν ἐπιστήμονα ἀπωλέσαμεν ἄριστον ἄνδρα καὶ γνήσιον φίλον τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ernest Arthur Gardner, ἄλλοτε διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς καὶ καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Λονδίνου, ὑπῆρξε δοκιμώτατος ἐπιστήμων καὶ διδάσκαλος, πνευματικὸς πατὴρ πλείονων Ἀγγλῶν ἀρχαιολόγων, συνδεθεὶς ἰδιαιτέρως μετὰ τῆς ἡμετέρας πατρίδος διὰ τῆς ἐνταῦθα ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ δράσεως καὶ εἰς παλαιότερους χρόνους καὶ κατὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ τελευταίαν παρουσίαν τῆς συμμαχικῆς στρατιᾶς τῆς ἀνατολῆς, ὅτε πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν περισυναγωγὴν καὶ διάσωσιν πολλῶν τυχαίως εὗρισκομένων ἀρχαίων μνημείων.

Ὁ Ἐρνέστος Gardner ἡσχολήθη κυρίως περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς πλαστικῆς, ὠφελιμώτατον δὲ κατέλιπεν «Ἐγχειρίδιον Ἑλληνικῆς πλαστικῆς», τὸ ὁποῖον παρέσχε σημαντικὰς ὑπηρεσίας πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας ἀγαλματοποιίας, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων μελετῶν προήγαγε τὴν ἀρχαιολογίαν, ἡ ὁποία εἰς τὸν Ἐρνέστον καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Percy Gardner ὀφείλει τὴν ποδηγεσίαν αὐτῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ μακρὸν χρόνον.

Ὁ Ettore Pais, ὑπῆρξεν ἐν Ἰταλίᾳ κορυφαῖος ἱστορικὸς τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων μετ' ἐπιζήλου αὐτοτελείας ἐργασθεὶς παρὰ

τὸν Θεόδωρον Mommsen καὶ ἀναχθεὶς εἰς περιωπὴν ἐξελθοῦσαν τῶν ὁρίων τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῇται ὅτι ὁ Pais ὑπῆρξεν ἐπὶ ἱκανὸν καὶ στενώτερον μετὰ τῆς ἀρχαιολογίας συνδεδεμένος ὡς διευθυντῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως ἐν ταύτῃ δὲ καὶ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς αὐτῆς πόλεως.

Ὁ Adolf Erman, ὁ παγκοσμίως γνωστὸς αἰγυπτιολόγος τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, ἀνήκει εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς ἐρευνητὰς τῆς Αἰγυπτιακῆς γλώσσης καὶ θρησκείας καί, καθ' ὅλου, τοῦ Αἰγυπτιακοῦ βίου, περὶ τῶν ὁποίων κατέλιπε σπουδαῖα συστηματικὰ συγγράμματα, συνδέοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀρρήκτως μετὰ τῆς προόδου τῶν Αἰγυπτιακῶν μελετῶν.

Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἀπώλεσε τὸν σεβαστὸν πρεσβύτην Πέτρον Κουμανούδη, τοῦ ὁποίου ἡ στοργὴ καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὸ ἔργον τοῦ ιδρύματος ἡμῶν, προσθέτει νέους δεσμοὺς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Στεφάνου Κουμανούδη, τοῦ ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν σχεδὸν ἐπιφανοῦς Γραμματέως τῆς Ἑταιρείας καὶ σοφοῦ ῥυθμιστοῦ τῶν ἔργων αὐτῆς. Ὁ Πέτρος Κουμανούδης παρεχώρησεν ἤδη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ πολύτιμον σειρὰν ἀρχαιολογικῶν βιβλίων καὶ σημειώσεων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ἐπλουτίσθη ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὸ ἀρχεῖον ἡμῶν.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία εὐλόγως συγκινεῖται ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου κληρονομικῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀποστολῆς καὶ εὐγνωμόνως ἀναμνησκέται τοῦ Πέτρου Κουμανούδη, τοῦ ὁποίου ἡ εὐγένεια καὶ ἡ ἄλλη ἀνεπίδεικτος κοινωνικὴ εὐποιία δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι καὶ εἰς εὐρύτερον κύκλον ὡς ὑποδείγματα μιμήσεως.

Ὁ ἀρχαῖος ἡμῶν ἑταῖρος καὶ γνωστὸς γυμνασιάρχης Δημήτριος Γουδῆς, συνεδέθη τελευταῖον στενώτερον πρὸς τὰς ἀρχαιο-

λογικὰς μελέτας διὰ δύο ὀφελίμων καὶ ἐπιμελῶν δημοσιευμάτων περὶ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ τῶν μυστηρίων τῆς Ἐλευσίνος, ἐπεσφράγισε δὲ ἀξιεπαίνως τὸν βίον αὐτοῦ καταλιπὼν διὰ διαθήκης πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς πατρίδος του Τριπόλεως.

Εἰς τοὺς νεωτέρους ἡμῶν ἑταίρους ἀνήκει ὁ προώρως ἀποθανὼν Δημήτριος Φωτόπουλος μετὰ στοργῆς παρακολούθησας τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θερασύβουλος Πετιμεζᾶς ὑπέκνυεν εἰς μακρὰν ἀσθένειαν ἐν τῇ ἀδιαλείπτῳ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντός του πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς του, τοὺς ὁποίους ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετ' ἀφοσιώσεως ἐμόρφωσε συγγράφων καὶ διδάσκων.

Μετὰ θλίψεως ἐστερήθημεν καὶ τῆς συνεργασίας καὶ τοῦ συνεχοῦς ἐνδιαφέροντος τοῦ ἀειμνήστου πολιτικοῦ ἀνδρός, Νικολάου Τριανταφυλλάκου, ὁ ὁποῖος καὶ ὡς ὑπουργὸς καὶ ὡς πρωθυπουργὸς ὑπηρέτησε μετ' ἀφοσιώσεως καὶ εὐστοχίας τὴν πατρίδα.

Τὸν Σπυρίδωνα Μερκούρη, ἄνδρα λαοφιλῆ ἐν Ἀθήναις, συνδέσαντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ μεγάλης ἀνακαινιστικῆς περιόδου τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, ἐπένθησε καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, τῆς ὁποίας τὸ ἔργον παρηκολούθει ὁ διακεκριμένος δήμαρχος μετ' ἀδιαπτώτου στοργῆς.

Ἀναπληροῦσα τὰ κενὰ ἐξέλεξεν ἡ Ἑταιρεία νέους ἑταίρους τακτικοὺς μὲν ἑξ, ἓνα δὲ ἐπίτιμον, τὸν διακεκριμένον διευθυντὴν τῆς Ἀμερικανικῆς σχολῆς κλασσικῶν σπουδῶν ἐν Ἀθήναις, κ. Gorham Phillips Stevens, διὰ τὰς πολλαπλὰς περὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ ἐργασίας καὶ διὰ τὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν χώραν αἰσθήματα.

Τὸ ἀνασκαφικὸν ἔργον τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1939 ὑπῆρξε τὸ ἑξῆς :

1. Ἐν Μαραθῶνι ἐπανάλαβε τὰς σκαφικὰς αὐτῆς ἐρεῦνας διὰ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Σωτηριάδου, ἔχοντος ὡς βοηθὸν καὶ τὴν Κ^{αν} Ῥωξ. Σωτηριάδου - Σέτζουϊκ, ἐσυνεχίσθησαν δὲ αἱ ἐργασίαι εἰς τὰ δύο νεκροταφεῖα γεωμετρικῶν καὶ κλασσικῶν χρόνων.

Κατὰ τὸ πρὸς Α. τοῦ Μαραθωνίου πεδίου κείμενον γεωμετρικὸν νεκροταφεῖον ἀνεκαλύφθησαν ἑννέα ἀκόμη τάφοι κατὰ παράταξιν εἰς δύο στοίχους, ἐστραμμένοι πλὴν ἑνὸς πάντες ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, μὴ διαταράξαντες ἀλλήλους, ἐξ οὗ συμπεραίνεται ὅτι ἡ διάρκεια τοῦ νεκροταφείου δὲν ἦτο μακρά, διότι ἄλλως θὰ ὑπῆρχον καὶ ἐπάλληλοι ταφαί, οἷα παρατηρήθησαν εἰς ἄλλα μακρᾶς διαρκείας νεκροταφεῖα.

Ἐκ τῶν τάφων ἕξ περιεῖχον νεκροὺς ἀκαύστους, ἐστραμμένους πρὸς δυσμὰς, εἶχον δὲ τὰ κτερίσματα κατὰ τὸ δυτικὸν πέρας τοῦ τάφου.

Οἱ ἄλλοι τρεῖς τάφοι περιεῖχον ἐντὸς ὀστεοδόχων ἀγγείων τὰ ὀστᾶ νεκρῶν κεκαυμένων. Πάντες οἱ τάφοι σχηματίζονται ἐκ πλακῶν σχιστολίθου εἰς σχῆμα περιῖπου τετράγωνον μετὰ καλύμματος, ἀλλ' ἄνευ πυθμένος. Πέριξ τῶν ὀστεοδόχων ἀγγείων, κειμένων κατὰ τινα γωνίαν τοῦ τάφου, ἦσαν τεθειμένα τὰ ἄλλα ἀγγεῖα κτερίσματα. Ἴχνη πυρᾶς ἐντὸς τοῦ τάφου δὲν εὗρέθησαν, ἐκ τούτου δὲ συνάγεται ὅτι ἡ καῦσις συνετελεῖτο ἄλλαχοῦ καὶ δὴ μακράν, διότι δὲν εὗρέθη οὐδὲ ἐντὸς τοῦ γεωμετρικοῦ νεκροταφείου τόπος καύσεως.

Ἄξιον προσοχῆς εἶναι ὡσαύτως τὸ παρατηρηθὲν ὑπὸ τοῦ ἀνασκάπτοντος ὅτι οἱ μετὰ καύσεως τάφοι εἶναι ἀρχαιότεροι τῶν περιεχόντων νεκροὺς ἀκαύστους, διότι τὰ ἐντὸς τῶν προτέρων εὗρεθέντα ἀγγεῖα εἶναι ἀρχαιότερα καὶ κατὰ τὴν διακόσμησιν καὶ κατὰ τὰ σχήματα. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι ἐν Μαραθῶνι ἡ καῦσις προηγῆθη τῆς ἀπλῆς ταφῆς. Ἡ ἑκθεσις παρέχει λεπτομερῆ περιγραφὴν ἐκάστου τάφου καὶ τῶν περιεχομένων αὐτοῦ. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 5

τάφος ἦτο σχετικῶς πλουσιώτερος, τὸ δὲ ὀστεοδόχον ἀγγεῖον ἦτο ἐντὸς λάρνακος λιθίνης.

Ἐκτὸς τῶν πηλίνων ἀγγείων πλείονες τάφοι περιεῖχον καὶ μετάλλινα κτερίσματα ἥτοι χαλκᾶς πόρπας, χαλκοῦς δακτυλίους, χαλκᾶς περόνας καὶ χειροποιήτους πηλίνας ψήφους μετ' ἐγγαράκτων κοσμημάτων.

Παρὰ τὸν 8^{ον} τάφον ἀπεκαλύφθη τμήμα τοίχου ἐξ ὀγκολίθων εἰς τέσσαρας σειράς, ἐλαφρῶς καμπύλου, τοῦ ὁποῖου ὁ προορισμὸς θὰ ἀναζητηθῇ διὰ μελλούσης εὐρυτέρας σκαφῆς.

Περὶ τὰ 300 μέτρα δυτικώτερον καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ βορείου τείχους τοῦ Ἡρακλείου τεμένους, ἐξηκολούθησεν ἡ ἀνασκαφὴ νεκροταφείου τῶν κλασσικῶν χρόνων, προσετέθησαν δὲ τρεῖς ἀκόμη τάφοι, ἑνδεκα πυραὶ καὶ δύο πίθοι, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχαιολογικὴ κατάστασις περιγράφεται λεπτομερῶς ἐν τῇ ἐκθέσει.

Γενικώτερας σημασίας παρατήρησις εἶναι ὅτι ἐν τῷ νεκροταφείῳ τούτῳ, τὸ ὅποιον φαίνεται ἀνῆκον εἰς τὸν 5^{ον} π. Χ. αἰῶνα, ἀφθονοῦσιν αἱ πυραὶ, αἱ ὁποῖαι μαρτυροῦσι περὶ εὐρείας χρήσεως τῆς καύσεως.

Ὡσαύτως παρατηρεῖται ὅτι τὰ νεκροταφεῖα καταλαμβάνουσι μεγάλην ἔκτασιν, ἐκ δὲ τῶν διασπάρτων ὀστράκων καὶ κεράμων συνάγεται ὅτι ταῦτα κατέρχονται μέχρι καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὥστε νὰ ἐπιβάλλεται ἡ συνέχεια τῆς ἀνασκαφῆς.

2. Κατὰ τὴν Ἱερὰν ὁδὸν ἐξηκολούθησαν αἱ ἐργασίαι διὰ τοῦ κ. Κουρουνιώτου καὶ τοῦ κ. Τραυλοῦ, ἡ δὲ ἔρευνα περιορίσθη ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης, ὅπως ἐξακριβωθῇ ἡ ἐπίχωσις τοῦ ἱεροῦ καὶ βεβαιωθῶσι διάφοροι λεπτομέρειαι τῶν ἀνακαλυφθέντων μέχρι τοῦδε κτισμάτων, ὥστε νὰ διορθωθῶσι σημεῖά τινα παλαιότερων ἀνασκαφῶν καὶ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Τραυλοῦ σύνταξις τοῦ νέου σχεδίου, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ σημαντικὴν πρόοδον ἀπέναντι τοῦ ἐν ἔτει 1910 δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Sam Wide διαγράμματος.

3. Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἑλευσίνος ἐξηκολούθησε διὰ τοῦ κ. Κουρουνιώτου καὶ τοῦ κ. Τραυλοῦ, ἐπεδιώχθη δὲ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ περαιτέρω ἐξακριβώσις τῆς προϊστορίας τοῦ ἱεροῦ χώρου καὶ τῶν πέριξ.

Οὐχὶ μακρὰν τοῦ νοτίου στρογγύλου πύργου τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ (τῶν χρόνων τοῦ Λυκούργου) καὶ ἐντὸς τῆς ὑποτιθεμένης Ῥωμαϊκῆς ἀγορᾶς εἰς βάθος 2 μέτρων καὶ πλέον ἐβεβαιώθησαν ἐρείπια οἰκημάτων τῆς Μεσοελλαδικῆς περιόδου, εἰς βάθος δὲ 0^α,80 λακκοειδῆς γεωμετρικὸς τάφος μετὰ γεωμετρικῆς πρόχου, ἀποδεικνύων τὴν ἔκτασιν τοῦ γεωμετρικοῦ νεκροταφείου τοῦ ἀνασκαφέντος ὑπὸ τοῦ Φιλίου καὶ τοῦ Σκιᾶ.

Τῆς αὐτῆς Μεσοελλαδικῆς περιόδου λείψανα οἰκημάτων ἀνευρέθησαν καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ πλησίον τοῦ στρογγύλου πύργου τοῦ Περικλείου τείχους. Ἐξηκριβώθη δὲ πρὸς τούτοις ὅτι τὸ πρὸ τινων ἐτῶν εὐρεθὲν ἐκεῖ μακρὸν πολυγωνικὸν ἀνάλημμα ἦτο, ὅπως εἶχεν ὑποτεθῆ, ὄντως ὑποστήριγμα ὁδοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρι τῆς πύλης τοῦ Πεισιστρατείου περιβόλου, διότι εὐρέθη τὸ κατὰστρωμα τῆς ὁδοῦ ἀποτελούμενον ἐκ συμπαγῶν σκύρων, προερχόμενον δὲ ἐκ τοῦ ἐβδόμου, πιθανῶς, π. X. αἰῶνος.

Μεσοελλαδικὰ λείψανα εὐρέθησαν καὶ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ὑπὸ τὰ θεμέλια τοῦ Περικλείου νοτιοανατολικοῦ στρογγύλου πύργου καὶ παρ' αὐτά.

Ὡσαύτως παρὰ τὸ Τελεστήριον γενομένη εἰς βάθος ἔρευνα ἀπέδειξεν ὅτι τὰ μεγάλα θεμέλια, τὰ ὅποια εἶχον εὐρεθῆ ἄλλοτε ἀπέναντι τῶν τριῶν πλευρῶν τοῦ Τελεστηρίου καὶ ἐπιστεύθησαν ὅτι προωρίζοντο εἰς κατασκευὴν στοᾶς συνδεομένης μετὰ τοῦ Τελεστηρίου καὶ συγχρόνου πρὸς τὴν ἀρχικὴν τούτου οἰκοδομίαν εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου κατεσκευασμένα διὰ λίθων τοῦ καταρριφθέντος νοτίου Περικλείου περιβόλου, δὲν εἶναι ἄρα σύγχρονα πρὸς τὴν οἰκοδομίαν τοῦ Τελεστηρίου τοῦ Ἰκτίνου, ἀλλὰ νεώτερα, ὥς δ' ἐξ ἄλλων παρατηρήσεων συνάγεται δὲν εἶναι ταῦτα τῶν χρόνων τοῦ ῥήτορος Λυκούργου, ἀλλὰ προγενέστερα τοῦ ἔτους 350, ὥς καὶ τὸ λεγόμενον τεῖχος τοῦ Λυκούργου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι Λυκούρ-

γειον. Τὰ πορίσματα ταῦτα εἶναι σημαντικά διὰ τὴν οἰκοδομικὴν ἱστορίαν τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἑλευσίνος.

4. Ἡ ἀνασκαφὴ τῶν Ἑλευθερῶν ἐξηκολούθησε διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Εὐστ. Στίκα ἐποπτεύοντος τοῦ κ. Ὁρλάνδου.

Ἡ ἐργασία τοῦ προπαρελθόντος ἔτους εἶχε γίνει ἐντὸς τοῦ φρουρίου Πανάκτου, ἡ δὲ τοῦ παρελθόντος θέρους σκοπὸν εἶχε νὰ ἀναζητήσῃ λείψανα τῆς πόλεως Ἑλευθερῶν, ἡ ὁποία τίθεται ὑπὸ τῶν τοπογράφων εἰς τὰ περίξ τοῦ φρουρίου.

Παρὰ τὸ χάνι τῆς Κάζας ἡ ἀφθονία τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὀστράκων ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀνασκαφὴν πολλῶν λειψάνων εὐτελῶν οἰκημάτων ὑστέρων χρόνων καὶ περιβόλου τάφων χριστιανικῶν χρόνων.

Ἐκατὸν περίπου μέτρα μακρὰν τοῦ σημερινοῦ πανδοχείου ἐγένετο ἡ σπουδαιότερα ἀνακάλυψις λειψάνων ἀρχαίου οἰκοδομήματος, πιθανώτατα ναοῦ, ἔχοντος μῆκος μὲν 16^μ,55 πλάτος δὲ 8^μ,76 καὶ προσανατολισμὸν ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς. Σφύζεται ἡ εὐθυντηρία καὶ μέρος τοῦ πρώτου ἀναβασμοῦ τῆς κρηπίδος.

Παρὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν ἀνευρέθησαν πώρινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη εἰς τεμάχια ἥτοι σπόνδυλοι ῥαβδωτοί, ἄβαξ κιονοκράνου μετὰ μικροῦ λεσβίου κυματίου, γεῖσον μετὰ προμόχθων καὶ σταγόνων, πῆλινοι ἀνθεματοὶ κέραμοι κ.τ.τ.

Ἐκ τῆς ἀναλογίας τῶν διαστάσεων τοῦ ὀρθογωνίου καὶ ἐξ ἄλλων οἰκοδομικῶν καὶ ἀρχιτεκτονικῶν λεπτομερειῶν συνάγεται ὅτι ὁ ναὸς ἀνάγεται εἰς τοὺς περὶ τὸ 300 π. Χ. χρόνους, εἰς τοὺς ὁποίους χρονολογεῖται καὶ χαλκοῦν νόμισμα τῆς Πελλήνης, εὑρεθὲν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν.

Ὁ Πausanias (1,38,8) ἀναφέρει ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Διονύσου, ἐκ τοῦ ὁποίου μετεκομίσθη τὸ ἀρχαῖον ξόανον τοῦ θεοῦ εἰς Ἀθήνας, ἔκειτο «ἐν τῷ πεδίῳ». Κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι τὰ ἀνευρεθέντα λείψανα προσέρχονται ἐξ ἀνακαινίσεως τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου ναοῦ, γενομένης περὶ τὰ τέλη τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ φρουρίου ἀνεσκάφησαν τὰ θεμέλια δύο παλαιοχριστιανικῶν βασιλικῶν, γειτονικῶν καὶ παραλλήλων πρὸς ἀλλήλας, διηρημένων εἰς τρία κλίτη, ἔχουσιν ἀντὶ κίωνων ὀρθογωνίους πεσσούς καὶ νάρθηκα συγκοινωνοῦντα πρὸς τὸν κυρίως ναὸν διὰ τριῶν θυρῶν, κατὰ τὰ λοιπὰ δὲ πτωχῶν εἰς διακόσμησιν, τοῦ 5ου ἢ 6ου αἰῶνος.

Αἱ βασιλικαὶ αὗται φαίνονται ὅτι κεῖνται ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ἀρχαίων Ἐλευθερῶν, τὴν ὁποίαν ὁ Πausanias καθορίζει διὰ τῆς φράσεως « Ἐλευθερῶν . . . δήλη ἐστὶ πόλις ὀλίγον ὑπὲρ τοῦ πεδίου πρὸς τῷ Κιθαιρῶνι οἰκισθεῖσα ».

Πρὸς ταύτισιν τῆς πόλεως βοηθεῖ ἴσως καὶ σπηλαιώδης κοιλότης εὐρισκομένη κατὰ τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τοῦ λόφου τοῦ φρουρίου, ἐὰν εἶναι αὕτη τὸ ὑπὸ τοῦ Πausanias ἀναφερόμενον σπήλαιον, ὅπου ἡ Ἀντιόπη ἐγέννησε τὸν Ζῆθον καὶ τὸν Ἀμφίονα.

Περαιτέρω ἀνασκαφικὴ ἔρευνα θὰ διαφωτίσῃ τὰ σπουδαῖα ταῦτα σημεῖα.

5. Ἐν Νέᾳ Ἀγχιάλῳ ἐξηκολούθησε τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὁ κ. Γ. Σωτηρίου.

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1939 ἡ ἔρευνα ἀπέβλεπεν εἰς τὴν περαιτέρω ἐξακρίβωσιν τοῦ ἐν ἔτει 1937 ἀνακαλυφθέντος παρὰ τὴν ἀγορὰν τῆς κωμοπόλεως μεγάλου ἀστικοῦ κτίσματος τῆς παλαιοχριστιανικῆς περιόδου τῶν χριστιανικῶν Θηβῶν τῆς Θεσσαλίας.

Ἄν καὶ δὲν ἀπεκαλύφθῃ ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα, ἐν τούτοις τὸ κύριον αὐτοῦ μέρος εἶναι πλέον ἀκριβέστερον γνωστόν.

Ἡ πρόοψις αὐτοῦ εἶναι πρὸς Α, πρὸ αὐτῆς δὲ ὑπάρχει μεγάλη πλακόστρωτος αὐλή, ἐκ τῆς ὁποίας εἰσέρχεται τις διὰ μεγαλοπρεποῦς τριβήλου μετὰ Ἰωνικῶν κίωνων εἰς εὐρὺ διαμέρισμα πλακόστρωτον, ἔχον διαστάσεις 7^μ,45×5^μ,30. Ἐκατέρωθεν τοῦ διαμερίσματος τούτου ὑπάρχουσι δύο μεγάλα δωμάτια ἐπικοινωνοῦντα τὸ μὲν δεξιὸν δ' ἀνοίγματος, τὸ δὲ ἀριστερὸν διὰ τριβήλου. Πρὸς Δ πλατὺ ἀνοιγμα ὁδηγεῖ εἰς μεγάλην αἴθουσαν πλακόστρωτον

10"×7",50, ἔχουσιν κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ οἰκοδομήματος δύο Ἴωνικοὺς κίονας. Ἐκατέρωθεν τῆς αἰθούσης ταύτης εὑρέθησαν ἀνὰ δύο τετράγωνα δωμάτια.

Τὸ κτίσμα τοῦτο εἶναι ἐν τῷ σχεδίῳ αὐστηρῶς συμμετρικὸν καὶ ἔχει τὴν τοιχοδομίαν στερεὰν καὶ ἐπιμελελημένην.

Κλιμακοστάσιον εὑρεθὲν ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου μαρτυρεῖ περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ ἄνω ὀρόφου, εἰς τὸν ὅποιον ἀνῆκουσι καὶ κιονίσκοι διλόβων παραθύρων, μικροτέρων τῶν τοῦ κάτω ὀρόφου, ὧς καὶ θωράκια καὶ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη.

Τὸ οἰκοδόμημα περιεβάλλετο ἀσυμμέτρως ὑπὸ περιβόλου διαμερισμάτων, τοῦ ὁποίου ἀπεκαλύφθη ἡ βορεῖα πλευρὰ ἐξ ἑπτὰ δωματίων καὶ μέγα μέρος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς. Ἐν τῷ μέσῳ ἑνὸς τῶν δωματίων ὑπάρχει στρογγύλος ληνός. Κατὰ τὴν δυτ. πλευρὰν εὑρέθη ἓν μόνον δωμάτιον. Εἶναι πιθανώτατον ὅτι ὁ περίβολος ἐσυνεχίζετο καὶ κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν.

Ἡ διακόσμησις τοῦ ἀνασκαφέντος οἰκοδομήματος ἦτο πλουσία, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων πολυαριθμῶν τεμαχίων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, τῶν μαρμαροστρώτων καὶ ψηφιδωτῶν δαπέδων, ὡς καὶ τῶν λειψάνων ὥραιας ὀρθομαρμαρώσεως ἐπὶ πέδου καὶ ῥαβδωτῆς (παραστάδων), γείσων, ὑπερθύρων, θωρακίων μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως—πολλῶν εἰλημμένων ἐκ Ῥωμαϊκῶν κτισμάτων, ἄλλων δὲ χριστιανικῶν κατὰ μίμησιν ἐκείνων.

Ἡ διάταξις τῶν διαμερισμάτων εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸ διάγραμμα ἀρχαίας Ἑλληνικῆς οἰκίας, οὐδεμία δὲ ἔνδειξις ὑπάρχει περὶ στοιχείων ῥωμαϊκῆς διατάξεως. Κατὰ ταῦτα εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ μὲν κάτω ὀροφος ἀνήκεν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἀνδρῶν, ὁ δὲ ἄνω ἦτο προωρισμένος διὰ τὰς γυναῖκας. Ἡ μετὰ τὸ τρίβηλον τῆς εἰσόδου αἴθουσα ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν καθημερινὴν διατριβὴν καὶ ἐστίασιν, ἡ δὲ μετὰ ταύτην μεγάλη αἴθουσα ἦτο, πιθανῶς, τὸ διαμέρισμα τῶν δεξιώσεων καὶ τελετῶν. Ἐν τινι τῶν διαμερισμάτων ἀριστερὰ ἀνεγνωρίσθη ἐκ τῆς ἐστίας τὸ μαγειρεῖον. Τὸ ὑψηρικὸν προσωπικὸν κατάρχει εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ περιβόλου.

Ὁ προορισμὸς τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι ἀκόμη ἀδηλός καὶ

κυμαίνεται μεταξύ καθαρῶς ἀστικοῦ λαϊκοῦ καὶ ἐπισκοπικοῦ μεγάρου τῶν πρωτοχριστιανικῶν χρόνων.

Νεκροταφεῖον. Ἀλλην ἔρευναν ἐξετέλεσεν ὁ κ. Σωτηρίου ἐν λόφῳ πλησίον τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐκτὸς τῶν τειχῶν, ὅπου ἄλλοτε εὐρέθησαν πέντε σαρκοφάγοι ἐκ τραχύτου ἐρυθροῦ, φέροντες ὡς κοσμήματα ἀναγλύφους στρογγύλας ἀσπίδας καὶ κατὰ τὰς γωνίας λογχοειδῆ φύλλα.

Περαιτέρω ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου ἔδειξεν ὅτι πρόκειται περὶ ἐκτεταμένου νεκροταφείου, τοῦ ὁποίου ἀπεκαλύφθησαν δέκα ἐν ὄλῳ τάφοι λακκοειδεῖς, πλινθόκτιστοι ἐσωτερικῶς ἢ ἐπενδεδυμένοι διὰ πλακῶν, ἔχοντες δὲ καλύμματα ἐκ πλακῶν. Εἷς τινες ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχε καὶ ἐσωτερικὸν ἐπίχρισμα. Οἱ τάφοι ἦσαν τεταραγμένοι, διὸ καὶ ὑποτίθεται ὅτι εἶχον ἀνοιχθῆ εἰς παλαιοὺς χρόνους, ὅτε καὶ ἀφηρεθήσαν τὰ πολυτιμότερα τῶν κτερισμάτων καταλειφθέντων τῶν ἀσημοτέρων.

Παρὰ τοὺς ἐπιμελεστέρους τούτους τάφους εὐρέθησαν καὶ εὐτελέστεροι ἐκ μεγάλων κεραμίδων, σαγματοειδῶς ἐστεγασμένοι. Χρόνοι τοῦ νεκροταφείου εἶναι οἱ Ῥωμαϊκοί, φαίνεται δὲ ὅτι τοῦτο δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο πλέον κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς χριστιανικῆς πόλεως.

Τὰ ἐντὸς τῶν τάφων εὐρεθέντα κτερίσματα εἶναι ὑάλινα ἀγγεῖα, πήλινα ἀγγεῖα καὶ λύχνοι, λόγχοι σιδηραῖ, στλεγγίδες καὶ ὀλίγα φύλλα χρυσοῦ στεφάνου. Ὡσαύτως εὐρέθησαν καὶ τέσσαρες ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί.

Ταῦτα πάντα περιγράφονται λεπτομερῶς ἐν τῇ ἐκθέσει, ἰδίαν δὲ ἔχει σημασίαν ἢ εἰς Αὐλὸν Ἰούνιον Ῥοῦφον ἀναφερομένη ἐπιτύμβιος στήλη, ἢ ὁποία περιέχει ἔμμετρον εἰς αὐτὸν ἐπίγραμμα.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐν Ν. Ἀγχιάλῳ ἀξιολόγου ἐρεῦνης κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1939.

6. Ἡ κατὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν τῆς Θεσσαλονίκης ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1939 διὰ τοῦ κ. Μαρίνου Καλλιγᾶ, ἀπέδωκε δὲ πλείονας λεπτομερείας

τοῦ ἀνακαλυφθέντος προηγουμένως κτίσματος τοῦ 4^{ου} μ. Χ. αἰῶνος ὡς καὶ κινητὰ εὐρήματα.

Διὰ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἄλλων τοίχων ἐν συνεχείᾳ τῶν προηγουμένως εὐρεθέντων ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας ὡς καὶ νέων ἀνακαλυφθέντων διὰ νέων δοκιμαστικῶν τάφρων εἰς ἀπόστασιν 27 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας προκύπτει ὅτι τὸ μέχρι σήμερον διαπιστωθὲν μῆκος μιᾶς πλευρᾶς τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι ὑπὲρ τὰ 56^μ, πρόκειται ἄρα περὶ δημοσίου οἰκοδομήματος πολὺ μεγάλης ἐκτάσεως, ἀγνώστου δὲ ἀκόμη προορισμοῦ.

Ἐκ τινων περιωθέντων κονιαμάτων συνάγεται ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ διακόσμησις τῶν τοίχων τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἦτο ἑγχρωμος καὶ παρίστα κατὰ τὸν ψευδαισθητικὸν τρόπον σειρὰν παραστάδων, ὥστε ἡ ἐπιφάνεια τοῦ τοίχου νὰ παρέχῃ τὴν ὄψιν ἀρχιτεκτονικῆς διαμορφώσεως ζωγραφικῆς. Τὸ πρᾶγμα ἔχει σημασίαν, διότι δὲν ἔχομεν ἄλλως λείψανα τοιαύτης διακοσμήσεως δημοσίων οἰκοδομημάτων τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐκ τῶν λειψάνων διαπιστοῦται καὶ ἐνταῦθα ἡ συνέχεια τῆς Ἑλληνιστικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν, δι' ἀπομιμήσεως ζωγραφικῆς μαρμαρίνων ἐπενδύσεων. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ παράδοσις αὕτη φαίνεται συνεχισθεῖσα καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους δὲν δυνάμεθα, ἐπὶ τοῦ παρόντος, νὰ πορισθῶμεν ἀκριβέστερα συμπεράσματα περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ κτίσματος καὶ τῆς σημασίας αὐτοῦ.

Κατὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος παρατηρήσεις οἱ οἰκοδομήσαντες τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας κατέστρεψαν τοίχους τινὰς τοῦ παλαιοῦ οἰκοδομήματος, ἄλλους δὲ μετεχειρίσθησαν ὡς ἀναλημματικούς ἐπικουρικούς τοίχους τῆς ἐκκλησίας.

Εἰς ἱκανὸν βάθος παρατηρήθη καὶ πλακόστρωτον δάπεδον. Ὡσαύτως ἡ ἔρευνα ἐξηκρίβωσε πληρέστερον τὴν διὰ καμάρας συγκοινωνίαν τοῦ ναοῦ πρὸς τὴν κρύπτῃν αὐτοῦ, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἁγίασμα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ διεπίστωσεν ὅτι ταῦτα ἦσαν σύγχρονα, ἀνήκοντα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 8^{ου} μ. Χ. αἰῶνος.

Κινητὰ εὐρήματα εἶναι χαλκαὶ ἀλύσεις μετὰ σταυρῶν καὶ μεγάλων ὠν προερχόμεναι ἐκ πολυκανδήλων, ἀκέραια πινάκια

φέροντα διακοσμητικὰ θέματα συνήθη εἰς τὴν βυζαντινὴν ἀγγειογραφίαν. Ἐπίσης τεμάχιον ψηφιδωτοῦ διακόσμου ἐπὶ τοίχου ἀνήκοντος εἰς τι κτίσμα παρὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καταστραφέν.

Σποραδικῶς εὗρεθέντα νομίσματά τινα ἀνήκουσιν εἰς τὸν Ἐλαγάβαλον μέχρι Σεπτιμίου Σευήρου, εἰς τὸν Δικίνιον (263-323) εἰς τὸν Ὀνώριον (384-423) καὶ εἰς τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν, ἀλλ' ἢ ἐντὸς ἀναμίκτων χωμάτων ἀνεύρεσις αὐτῶν δὲν δύναται νὰ παράσχη θετικὸν χρονολογικὸν στήριγμα.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἀνευρέθησαν τεμάχια τινὰ χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἐπτὰ ἐξειργασμέναι πλάκες θωρακίων ὥς καὶ ἐν στόμιον χωνευτηρίου.

Κατὰ τὸ γεῖσον τοῦ γυναικωνίτου μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ λεπτοῦ κονιάματος ἀπεκαλύφθη ζωγραφικὸς διάκοσμος ἐλίσσομένου κλάδου μετὰ φύλλων, ὑπεράνω δὲ τούτου σειρὰ ὧν καὶ ἐρυθρὰ ταινία.

7. Ἐν Κερκύρᾳ ἐγένοντο διὰ τοῦ κ. Ἰωάννου Παπαδημητρίου, δύο ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι μία μὲν ἐν Ῥόδῳ, ἄλλη δὲ ἐν Παλαιοπόλει.

Α. Ἐν τῷ μικρῷ χωρίῳ τῆς βορείας παραλίας τῆς Κερκύρας Ῥόδα δαπάναις τοῦ Δημοσίου καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ναοῦ, τῶν ὁποίων μέρος εἶχε παρατηρηθῇ τῷ 1930, ἐν ᾧ ἐν ποιμενικῇ οἰκίᾳ ἐφαίνοντο ἐντετοιχισμένοι σπόνδυλοι πωρίνων κιόνων καὶ καθ' ὅλον τὸν ἀγρὸν ἦσαν διεσπαρμένα τεμάχια ἀρχαίων κεράμων. Παλαιὰ συμβόλαια ὀνομάζουν τὴν τοποθεσίαν «Ἁγίος Γεώργιος τῶν στύλων», ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι τότε ἐσφύζοντο ἀκόμῃ στῦλοι τοῦ ναοῦ ὀρθοὶ κατὰ χώραν ἢ κατακείμενοι, ἐπεὶ δὲ τὸ χωρίον Ῥόδα εἶναι σχετικῶς νεώτερον φαίνεται ὅτι τὰ σφύζομενα τότε λείψανα ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῶν οἰκίῶν τῆς Ῥόδας.

Ἡ γενομένη ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὴν βορείαν καὶ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ κτίσματος μέχρι βάθους 1^μ,50 περίπου, τὰς δὲ

ἄλλας δύο ἀβαθέστερον καθωρίσθη δὲ τὸ μῆκος ἐπὶ τῆς σφζομένης βαθμίδος εἰς μέτρα 21^μ,80, τὸ δὲ πλάτος εἰς μ. 11.75.

Σφύζεται μόνον ἡ πρώτη βαθμὶς τῆς κρηπίδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας διακρίνονται αἱ αὐλακες τῆς μολυβδοχοΐας τῶν συνδέσμων. Εἰς τῶν συνδέσμων εὐρέθη κατὰ χώραν κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν ἔχων σχῆμα διπλοῦ σταυροῦ , ὅμοιον πρὸς τοὺς συνδέσμους ἀρχαῖ-
κοῦ ναοῦ τῆς Τεγέας.

Ἡ εὐθυνηγρία ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν βαθμίδων ἐλαχίστου πλάτους (0.05 + 0.05 + 0.10), φαίνεται δὲ ὅτι τὸ τριμερὲς αὐτῆς λόγον ἔχει τὴν διὰ τῆς ἀννψώσεως ἀποφυγὴν τῶν ὑδάτων, τὰ ὅποια καὶ σήμερον κατακλύζουσι τὸν τόπον.

Ὁ ὅλος ναὸς εἶναι ἐκ πωρίνων λίθων, τὸ δὲ πλάτος τῶν τοί-
χων αὐτοῦ εἶναι 1^μ,47.

Ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἀνευρεθέντα εἶναι γεῖσα μετὰ δωρικοῦ κυματίου, τῶν ὁποίων αἱ πρόμοχθοι φέρουσι δέκα ὀκτὼ σταγόνas, τεμάχια καταιετίων γείσων φέροντα λευκὸν ἐπίχρισμα, πλεῖστα τεμάχια τῆς κεραμώσεως τῆς στέγης, ὡς καὶ σημαντικὰ λείψανα τῆς πηλίνης σίμης τῶν ἀετωμάτων, δι' ὧν συνεκροτήθη μία τοιαύτη ἐπαιεῖς, ἔχουσα τὴν κατατομὴν τῶν μεταγενεστέρων δωρικῶν σιμῶν οἷαι παρουσιάζονται π. χ. ἐν Ὀλυμπίᾳ κατὰ τὸν 5^{ον} π. Χ. αἰῶνα.

Διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἐβεβαιώθη ἡ χρῆσις ὀβελίσκων ἀλλὰ πρὸς στερέωσιν τῆς ἐπαιετίδος, ἐσώθη δὲ καὶ μέρος τοιοῦτου σιδηροῦ ὀβελίσκου προσαρμοζομένου ἀκριβῶς εἰς τὰς ὁπὰς τῶν ἐπαιετίδων. Οἱ ὀβελίσκοι, ὡς γνωστόν, μνημονεύονται ἐν ἐπιγραφῇ αὐτῆς τῆς Κερκύρας (IG IX 2, 692: ὀβελίσκοι ὀρθοί), ἀλλὰ δι' ἄλλην χρῆσιν.

Ὡσαύτως εὐρέθησαν τρία ἀνθέμια κορυφαίων κεράμων, δει-
κνύοντα ἀπόκλινιν πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ τεμάχιον λεοντοκεφαλῆς ὑδρορροῆς ἐφθαρμένον. Σπουδαιότερα εἶναι δύο τεμάχια μαρμα-
ρίνων ἀκρωτηρίων. Ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν διακρίνονται αἱ πτυχαὶ ἱματίου γυναικείας μορφῆς, τέχνης αὐστηροῦ ῥυθμοῦ, ἐπὶ δὲ τοῦ ἄλλου διπλῇ σειρὰ φύλλων ἀκάνθης.

Κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε παρατηρήσεις τοῦ ἀνασκάπτοντος ὁ ναὸς δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀρχαιότερος τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

Β. Ἡ δευτέρα ἐν Κερκύρα ἀνασκαφὴ ἐγένετο ἐν Παλαιοπόλει πρὸς ἐξακολούθησιν προγενεστέρας ἐρεῦνης ἐν τῇ ἐκείᾳ βασιλικῇ τῶν παλαιοχριστιανικῶν χρόνων, συντελοῦντος εἰς τὴν δαπάνην τῆς ἐργασίας διὰ εἴκοσι λιρῶν Αἰγύπτου τοῦ καλοῦ φιλέλληνος Αἰγυπτίου ζωγράφου κ. Farah Farah, διαθέσαντας ὁλόκληρον τὸ ἐκ πωλήσεως ζωγραφικῶν του ἔργων ἐν Κερκύρα προερχόμενον ποσὸν τοῦτο. Εἰς τὸν εὐγενῆ Αἰγύπτιον ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἀπευθύνει καὶ εὐχαριστίας καὶ συγχαρητήρια διὰ τὰ φιλόδοξα αὐτοῦ αἰσθήματα.

Διὰ τῶν χρημάτων τούτων ἐγένοντο κυρίως ἐργασίαι στερεώσεως καὶ συντηρήσεως τῶν τόξων τῆς ἀψίδος καὶ τῆς μεγάλης τοιχογραφίας τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ.

Κατὰ τὴν διάνοξιν τοῦ ἑτέρου τῶν τόξων τῆς ἀψίδος εὐρέθησαν ἐντετοιχισμένα καὶ ἄλλα τεμάχια μαρμαρίνων θωρακίων, συνεπληθώθη δὲ ἰδίᾳ τὸ θανάκιον τὸ φέρον παγώνιον ῥαμφίζον σταφυλὴν κλάδου κλήματος. Ἡ ἐργασία ἀνάγεται εἰς τὸ τέλος τοῦ 4^{ου} ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5^{ου} μ. Χ. αἰῶνος. Εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον ἀνήκουσι καὶ ἄλλα τεμάχια θωρακίων, ἐν ᾧ ἀνάγλυφον, προερχόμενον ἐξ ἐπιθήματος κιονοκράνου καὶ παριστῶν σταυρὸν μεταξὺ φύλλων ἀκάνθης, ἀνήκει εἰς ὀλίγῳ μεταγενεστέραν περίοδον, εἰς ἣν καὶ τὰ κιονόκρανα τῶν ὑπερώων καὶ τοῦ παραθύρου τῆς ἀψίδος τῆς βασιλικῆς Α τῆς Ν. Ἀγχιάλου (ΑΕ 1929 σ. 65 εἰκ. 67—σ. 67 εἰκ. 72—Γ. Σωτηρίου) ὡς καὶ τὰ ἐκ Κορίνθου καὶ ἐκ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Στουδίτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου τῆς Παλαιοπόλεως ἡ ἄκανθα, κατὰ τὸν ἀνασκάπτοντα, εἶναι φυσικωτέρα καὶ ἄνευ σχηματοποιήσεως, ὃ δὲ σταυρὸς δὲν εἶναι παραφυσὶς τῆς ἀκάνθης, ἀλλ' αὐτοτελής, διὸ καὶ τίθεται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 5^{ου} μ. Χ. αἰῶνος. Ἐνδιαφέρον εἶναι ὡσαύτως κιονόκρανον μικρᾶς παραστάδος μετ' ἀναγλύφων φύλλων φοινικοειδῶν.

Ἡ ἄλλη ἀνασκαφικὴ ἐργασία περιορίσθη εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ μνημείου καὶ τὸν καθαρισμὸν τοῦ πρὸ τοῦ τριβήλου χώρου, ὅπου διεπιστώθη ὁ νάρθηξ ἔχων πλάτος μέτρων 4,70. Ἐπὶ

τοῦ δαπέδου εὐρέθησαν κατὰ χώραν λείψανα τοῦ ψηφιδωτοῦ, τοῦ ὁποίου μέγα μέρος ἔξαχθὲν τῷ 1846 εὐρίσκεται ἐν τῷ μουσεῖῳ Κερκύρας.

Κατὰ τὴν ἔρευναν πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ βορείου τοίχου τῆς βασιλικῆς εὐρέθησαν καὶ δύο ἐπιγραφαὶ ἀρχαίων Ἑλληνικῶν χρόνων μία ἀναθηματικὴ (Κορκυραίων οἱ παῖδες Θεῶ εὐεργεσίας ἔνεκεν) καὶ μία ἐπιτύμβιος (Ἀμφιμέδων χαῖρε) τῶν ὑστέρων Ἑλληνιστικῶν χρόνων.

Ἡ συνέχεια τῆς ἀνασκαφῆς θὰ δείξῃ καὶ ἄλλας λεπτομερείας τοῦ πολὺ ἐνδιαφέροντος τούτου μνημείου τῆς παλαιοχριστιανικῆς Κερκύρας.

8. Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀρχαίαν Ἀχαΐαν ἐξηκολούθησεν ἡ Ἑταιρεία τὰς ἀνασκαφὰς αὐτῆς διὰ τοῦ κ. Ν. Κυπαρίσση.

α. Εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ Αἰγίου καὶ πλησίον τοῦ χωρίου Χατζῆ ἠρευνήθη ἡ θέσις Τραπεζᾶ ἥτοι τραπεζοειδῆς γήλοφος ἐκ ψαμμίτου λίθου, περιβαλλόμενος ὑπὸ τείχους, σφζομένου κατὰ διαστήματα καὶ δεικνύοντος ποικίλην οἰκοδομίαν. Οἱ τάφοι ἦσαν κατεστραμμένοι καὶ σεσυλημένοι.

β. Εἰς ἀπόστασιν 2 $\frac{1}{2}$ ὥρῶν ἀπὸ Αἰγίου καὶ κατὰ τὰ πέραν τοῦ Σελινουῦντος ὑψώματα τῶν ὑπωρείων τῆς Φτέρης εἰς θέσιν Ἀχούρια παρὰ τὸ χωρίον Ἀχλαδιᾶς διεπιστώθησαν πλείονες τάφοι σεσυλημένοι καὶ οὗτοι, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο διδακτικοὶ ὅτι σημειοῦται ἡ ὑπαρξίς ὑστερομυκηναϊκῶν νεκροταφείων κατὰ τὴν περιοχὴν ἐκείνην, εἰς ἣν κατέφυγον οἱ Μυκηναῖοι πρόσφυγες ἐξ Ἀργολίδος, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πανσανίας VII, 25, 5 ἐ., ὁ δὲ Ὁρέστης ἐγένετο ἰδρυτὴς τοῦ ἱεροῦ τῶν Εὐμενίδων ἐν Κερυνείᾳ.

9. Ἐν Σικυῶνι ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας τῆς Ἑταιρείας κ. Ἀ. Ὁρλάνδος, συνεπλήρωσε δὲ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ κάτω ἀνδῆρου τοῦ γυμνασίου κατὰ μέγα μέρος, ὥστε καὶ ἡ κεντρικὴ κλίμαξ τῆς ἀνόδου ἀνεφάνη πλήρης καὶ ἡ κρήνη ἡ πρὸς νότον κατέστη περίοπτος.

Παρά ταῦτα ἡ ἔρευνα ἐστράφη πρὸς ἐξακριβώσιν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ βουλευτηρίου, τῆς τε ἐσωτερικῆς δηλ. διατάξεως αὐτοῦ ὡς καὶ τῆς οἰκοδομίας τῶν θεμελίων καὶ τῆς ἀνωδομίας τῶν τοίγων, περὶ τῶν ὁποίων λεπτομερῶς γράφει ἡ ἔκθεσις. Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ μέρους τῆς δυτικῆς ἔχομεν τὴν ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς διάστασιν τοῦ βουλευτηρίου τῆς Σικυνῶνος μετροῦσαν 41^μ,50. Ἡ κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν ἔρευνα διεπίστωσεν ὅτι τὸ μήκος αὐτῆς ἦτο μέτρον 40,50—κατὰ ταῦτα τὸ οἰκοδόμημα εἶχε σχεδὸν ἄρτιον τετράγωνον διάγραμμα.

Τὰ ἐσωτερικὰ στηρίγματα τοῦ ὑποστύλου τούτου κτίσματος ἐξηκριβώθη ὅτι ἦσαν δέκα ἕξ, ἔχομεν ἄρα ἐν αὐτῷ κάτοψιν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις Ὁδείου τοῦ Περικλέους καὶ τὴν τοῦ ἐν Μεγαλοπόλει Θερσιλείου, ὡς καὶ τοῦ Τελεστηρίου τῆς Ἐλευσίως κ.ἄ.

Μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ βουλευτηρίου καὶ τῆς γειτονικῆς στοᾶς ὑπάρχει δρόμος πλάτους 6^μ,75, ἡ δὲ πρὸς τὸν δρόμον τοῦτον πλευρὰ τῆς στοᾶς ἦτο ἀνοικτὴ καὶ ἔφερε κίονας, τῶν ὁποίων τὰ ἴχνη τῶν βάσεων διακρίνονται σαφῶς ἐπὶ τοῦ στιλοβάτου, συμπιπτουσι δὲ κατὰ τὴν διάμετρον πρὸς δωρικοὺς σπονδύλους εὐρεθέντας κατὰ τὴν ἐργασίαν.

Εὐρέθησαν ὡσαύτως καὶ δύο ἐδῶλια, ὅμοια πρὸς τὰ τῶν θεάτρων, ἀνήκοντα δὲ προφανῶς εἰς τὸ βουλευτήριον καὶ δὴ εἰς πρῶτην αὐτοῦ περίοδον, μετὰ τὴν ὁποίαν οἱ Σικυνῶνιοι ἐχρησιμοποίησαν χωμάτινα.

Ἡ στήριξις τῆς στέγης ἐγένετο δι' Ἰωνικῶν κιόνων, ὧν τὸ ὕψος ὑπολογίζεται εἰς ὀκτὼ μέτρα περίπου.

10. Ἐν Σπάρτῃ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐπανάλαβε διὰ τοῦ κ. Γ. Σωτηρίου τὰς ἐργασίας, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐκτελέσει ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς μεσαιωνικῆς Λακεδαιμονίας διὰ τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ Ἀδαμ. Ἀδαμαντίου (πρβ. ΠΑΕ 1934, 126 ἑ.).

Λείψανα μεγάλου Βυζαντινοῦ ναοῦ κατὰ τὸν χώρον ἐκεῖνον εἶχον ἀνακαλύψει τὸ πρῶτον αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ἀγγλικῆς Σχολῆς, ἐπεξέτεινε δὲ τὴν ἀνασκαφὴν ἔπειτα ὁ Ἀδαμαντίου.

Μετὰ τὴν κάθαρσιν τοῦ ἐπὶ μακρὸν ἐγκαταλειφθέντος χώρου καὶ τὴν τακτοποίησιν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ ὑλικοῦ ὁ κ. Σωτηρίου ἀνέσκαψε τὸν μέγαν περίβολον τοῦ ναοῦ καὶ προσδιώρισε κατὰ μέγα μέρος τὰ ὅρια αὐτοῦ. Πρὸς βορρᾶν ἐσχηματίζετο πλακόστρωτος αὐλή, τῆς ὁποίας ἀνευρέθη μέγα μέρος. Πρὸς δυσμὰς τοῦ νάρθηκος συνεπληρώθη ἡ ἀποκάλυψις ὁλοκλήρου τοῦ κτίσματος, τοῦ θεωρηθέντος ἄλλοτε ἐσφαλμένως ὡς βαπτιστηρίου, ὡς καὶ τῶν συνεχομένων πρὸς αὐτὸ διαμερισμάτων ἐκτεινομένων εἰς μῆκος εἴκοσι πέντε μέτρων. Ἄλλα προσκτίσματα κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν εἶναι ἐλάχιστα.

Ὁ ἀξιολογώτατος ναὸς τῆς ἀρχαίας Σπάρτης διακρίνεται εἰς τὸν ἀρχικὸν ναὸν καὶ εἰς τὰ δυτικῶς αὐτοῦ προσκτίσματα τοῦ 11^{ου} αἰῶνος.

Ὁ ἀρχικὸς ναὸς εἶναι τρίκλιτος βασιλικὴ μετ' ἐγκαρσίου κλίτους καὶ νάρθηκος, ἔχουσα ἐξωτερικῶς τριπλευρον καὶ ἐσωτερικῶς ἡμικυκλικὴν ἀψίδα, ἐκατέρωθεν δὲ αὐτῆς πρόθεσιν καὶ διακονικὸν μετὰ διπλῶν πρὸ αὐτῶν διαμερισμάτων εἰσερχομένων εἰς τὸ ἐγκάρσιον κλίτος.

Αἱ κιονοστοιχίαι τοῦ ναοῦ ἀποτελοῦνται ἐξ ἑξ κίωνων κυλινδρικῶν, τῶν ὁποίων αἱ 4 βάσεις εἶναι κυβικαὶ ὕψους 0.50, ἔχουσαι γλυφὰς καὶ ἄνω συμφυεῖς Ἰωνικὰς βάσεις κίωνων. Τὰ Κορινθιακὰ κιονόκρανα προέρχονται ἐξ ἐλληνιστικῶν κτισμάτων τῆς ἀρχαίας Σπάρτης. Τὸ ἱερὸν βῆμα, καταλαμβάνον ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ναοῦ, ἔχει ἐν μέσῳ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ πρὸς Α. μικρὸν «σύνθρονον», πλάτους 4 μ., μόνον διὰ τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον, ὅπισθεν δὲ τούτου διάδρομον μετὰ τριῶν ἀψίδων ὡς ἐν Νικοπόλει τῆς Ἡπείρου.

Τὸ σύνθρονον τῆς Σπάρτης εἶναι μοναδικὸν παράδειγμα ἐν Βυζαντινῷ ναῷ, διότι τοῦτο ἐν Βυζαντ. χρόνοις ἐξαφανίζεται. Κατὰ ταῦτα ἐν Σπάρτῃ ἔχομεν τὴν τελευταίαν μορφήν τοῦ συνθρόνου ὡς ἐπισκοπικοῦ θρόνου ἐν τῇ ἀψίδι.

᾽Ωσαύτως τὸ διακονικὸν καὶ ἡ πρόθεσις διατηροῦσι στοιχεῖα τῶν παστοφορίων τῶν παλαιοχριστιανικῶν μετ' ἐγκαρσίου κλίτους βασιλικῶν, ἐντὸς δὲ τοῦ πρὸ τῆς προθέσεως διαμερίσματος ἀνευρέθη καὶ ἡ βάσις τῆς «Τραπεζῆς τῆς προθέσεως» μαρτυροῦσα περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς παλαιοχριστιανικῆς λατρείας, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ 11^{ου} αἰῶνος ἐξαφανίζεται.

Καὶ ἄλλαι λεπτομέρειαι δεικνύουσι ὅτι ὁ ναὸς τῆς Σπάρτης εἶναι ὁ μέχρι τοῦδε ἐλλείπων μεταβατικὸς τύπος ἀπὸ τῆς παλαιοχριστιανικῆς εἰς τὴν Βυζαντινὴν μορφήν. Τοῦτο δὲ προσδίδει εἰς τὸν ναὸν τοῦτον ἐξαιρετικὴν σημασίαν,

Ἡ στέγασις τοῦ βήματος ἦτο θολωτή, τῆς δὲ ὑπολοίπου βασιλικῆς ἀμφικλινῆς ὡς ἐν τῇ βασιλικῇ τοῦ Ἰλισσοῦ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῇ βασιλικῇ τῶν Φιλίππων.

Ὁ νάρθηξ ἀκολουθεῖ ὁμοίως παλαιοχριστιανικὰ πρότυπα μετὰ τριβήλου μετὰξὺ δύο πυλῶν καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν μετὰ τεσσάρων σηκῶν ἢ τυφλῶν τόξων, ἔχων δὲ πρὸ αὐτοῦ πρόπυλον, τοῦ ὁποίου διεσώθησαν δύο κίονες πρὸ τῆς μόνης πύλης τοῦ ναοῦ κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην.

Τὸ δάπεδον εἶναι μαρμαρόστρωτον, τὸ δὲ τοῦ ἁγίου βήματος καλύπτεται διὰ μαρμαροθετημάτων. Ἐπὶ τινος πλακὸς τοῦ κεντρικοῦ κλίτους εἶχεν ἀνευρεθῆ προηγουμένως ἡ ἐλλιπὴς ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή: Βαρθολομαίου καὶ Λουκᾶ τῶν μακαρίων ἐπισκόπων . . . πέμπτην ἡμέραν ἐν ἔτει τῷ ΦΦΜΑ (=1031) ἦν τελευτή . . . κλπ. πολύτιμος διὰ τὴν ἀναφερομένην χρονολογίαν.

Καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν ἐνδείξεων καὶ δὴ καὶ ἐκ τῆς ἀρχαιοπρεποῦς διατάξεως τῶν μερῶν τοῦ ναοῦ ὁδηγούμεθα εἰς τὴν πρὸ τοῦ 11^{ου} αἰῶνος χρονολόγησιν τοῦ ναοῦ.

Τὰ προσκτίσματα τοῦ ναοῦ πρὸς Δ ἀποτελοῦνται ἐξ ἐνὸς σταυρικοῦ ναυδρίου, ἔχοντος πρὸς Α. ἡμικυκλικὴν ἀψίδα, δεικνύοντος δὲ καὶ ἐξωτερικῶς τὸ σταυρικὸν σχῆμα. Ἡ οἰκοδομία τοῦ ναυδρίου ἀνήκει εἰς τὸν 11^{ον} αἰῶνα. Ἔχει δὲ τοῦτο δύο εἰσό-

δους πρὸς Ν καὶ Δ, ὡς καὶ μίαν θύραν δεξιὰ τῆς ἀψίδος φέρουσαν πρὸς τὸ πρόπυλον τοῦ ναοῦ.

Ἀριστερὰ ὑπάρχει τάφος καὶ πρὸ τῆς ἀψίδος ὀκτάγωνος μαρμαρίνη λάρναξ.

Μετὰ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς συνέχεται διάδρομος μήκους 21,70 καὶ πλ. 4,80 διαιρούμενος εἰς τρία διαμερίσματα ἐπικοινωνοῦντα διὰ θυρῶν καὶ πρὸς ἄλλα παράλληλα διαμερίσματα καὶ πρὸς τὰ ἔξω.

Τὸ κτίσμα ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν κλιμακοστασιῶν φαίνεται ὅτι ἦτο διώροφον, ὃ δὲ διάδρομος εἶχε καμαρωτὴν τὴν στέγην, ἀνῆκων εἰς τοὺς βυζαντινοὺς ἐμβόλους, τῶν ὁποίων ἓνα ἔχομεν καὶ παρὰ τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους τῆς Θεσσαλονίκης.

Καὶ τῶν προσκτισμάτων τούτων αἱ ἀρχιτεκτονικαὶ καὶ ἄλλαι λεπτομέρειαι ἀνάγουσι ταῦτα εἰς τὸν 11^{ον} αἰῶνα.

Ὁ μακαρίτης Ἀδαμαντίου εἶχε ταυτίσει τὸ κτίσμα πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Σωτῆρος τὸν ἀνεγερθέντα κατὰ τὸν 10^{ον} αἰῶνα ὑπὸ τοῦ ὁσίου Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε, τὸν ὁποῖον δικαίως ὡς ἅγιον ἐτίμησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι διὰ τὴν ὑπέροχον αὐτοῦ δρᾶσιν ἐν Λακεδαιμονίᾳ. Τὸν ναὸν τοῦ Σωτῆρος μετωνόμασαν οἱ Λακεδαιμόνιοι διὰ τοῦτο εἰς Μονὴν τοῦ Ὁσίου Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε.

Ἄλλοι ἠμφισβήτησαν τὴν ὀρθότητα τῆς ταυτίσεως τοῦ μνημείου, ὃ δὲ κ. Σωτηρίου διὰ μακρᾶς ἐξετάσεως τῶν ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου γνωστῶν λεπτομερειῶν ὡς καὶ τῶν τοπογραφικῶν ἐνδείξεων καταλήγει πειστικῶς εἰς τὴν πρώτην ταύτισιν καὶ συνάγει ὅτι κατ' ἀρχὰς παρὰ τὸν τόπον τῆς ταφῆς τοῦ Ὁσίου Νίκωνος ὑπῆρχε προσκύνημα μετὰ μυροδόχου λάρνακος, τοῦτο δὲ διεσκευάσθη κατὰ τὸν 11^{ον}, ἴσως, αἰῶνα εἰς τὸ ἀνευρεθὲν ναῦδριον μετὰ τῆς μυροθήκης, προσετέθησαν δὲ ὁ ἔμβολος καὶ ἄλλα διαμερίσματα ὡς ξενῶνες καὶ τὸ ὅλον περιεκλείσθη ἐντὸς περιβόλου, ὥστε τὸ ἱερὸν τοῦτο φροντιστήριον, ὅπως ὀνομάζεται ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ὁσίου Νίκωνος, νὰ ἀποβῇ ἀξιόλογον συγκρότημα εἴτε μοναχικῆς εἴτε ἄλλης εὐαγοῦς σημασίας ἐν τῇ μεσαιωνικῇ Λακεδαιμονίᾳ.

Οὕτω διὰ τῆς γενομένης ἐν Σπάρτῃ νέας ἐρεῦνης καὶ διὰ τῆς

λεπτομεροῦς μελέτης καὶ ἐρμηνείας τῶν λειψάνων ἐνετάχθη εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀξιολογώτατον Βυζαντινὸν μνημεῖον.

11. Ἐν Νάξῳ ἐξηκολούθησεν ἡ Ἑταιρεία τὰς προπέρουσιν ἀρξαμένας ἀνασκαφὰς διὰ τοῦ κ. Χρ. Καρούζου ἐν θέσει Καμινάκι καὶ εἰς ἀπόστασιν 10' ΒΑ τῆς πόλεως, ὅπου εἶχεν εὑρεθῇ ἀρχαῖον ἱερόν.

Ἡ συνέχεια τῆς σκαφῆς ἐγένετο κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς χαράδρας, ἣ ὁποία κατόπιν βιαίας γεωλογικῆς μεταβολῆς ἐδίσχασε τὸν τόπον καὶ τὴν ἐπίχωσιν. Περιορίσθη δὲ ἡ ἔρευνα εἰς τὸ χαμηλὸν πρὸς τὸν τόπου ἀμέσως ὑπεράνω τοῦ ρεύματος. Ἡ ἐπίχωσις περιεῖχεν ἀνωτέρω μὲν ἀνάμικτα γεωμετρικά, ἀρχαῖα ἢ κλασσικά ὄστρακα, κατωτέρω δὲ καθαρότερον γεωμετρικά, ἐκτὸς τῶν ῥωγμῶν ἢ πτυχῶν, ὅπου καὶ πάλιν εὑρίσκοντο ταῦτα ἀνάμικτα. — Νεώτερα τούτων εὐρήματα φθάνοντα μέχρι τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων εὑρίσκονται εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον σημεῖον κεκαλυμμένον ὑπὸ μαρμαρίνης λατύπης. Τὰ τῆς διαταραχῆς τοῦ τόπου ἐξετάζει λεπτομερέστερον ὁ ἀνασκάψας, καταλήγει δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ γεωλογικὴ μεταβολὴ συνέβη κατὰ τοὺς τελευταίους πρὸ ἡμῶν αἰῶνας.

Τὰ εὑρεθέντα κινητὰ ἀρχαῖα εἶναι τεμάχια ἐκ κεραμώσεως κτισμάτων, ὄστρακα ὠραίων ἀγγείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐν μετὰ παραστάσεως μάχης ἢ ναυμαχίας τοῦ 750 - 725 π. Χ., πῆλινα εἰδῶλια, μεταξὺ τῶν ὁποίων κεφαλὴ τῆς δαιδαλείου τεχνοτροπίας, κατὰ τὸν ἀνασκάπτοντα, κεφαλὴ λέοντος, ἀρχαῖκὸν πλαστικὸν ἀγγεῖον βατράχου, ὀστεῖνα καὶ δὴ μικρὰ περιστερά τοῦ 7^{ου} π. Χ. αἰῶνος, τεμάχια ἀγγείων ἐκ πορσελλάνης, σκαραβαῖοι καὶ χαλκᾶ βέλη, πόρπαι καὶ ὀμφαλωτὴ φιάλη.

Ἡ πρόοδος τῆς ἐργασίας θὰ διδάξῃ ἡμᾶς καὶ τὸ ὄνομα τῆς θεότητος τοῦ ἱεροῦ.

12. Ἐν Ἰκαρίᾳ, ἐν τέλει, ἐξηκολούθησαν αἱ ἐργασίαι διὰ τοῦ κ. Λίνου Πολίτου, ἐν θέσει Νᾶ κατὰ τὸ ΒΔ μέρος τῆς νήσου καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 ὥρας ἀπὸ τοῦ ὁρμίσκου τοῦ Ἀρμενιστῆ,

ὅπου ἦτο πιθανή, νῦν δὲ κατέστη βεβαία ἡ κατονομασία τοῦ εὐρεθέντος ἱεροῦ ὡς ἱεροῦ τῆς Ταυροπόλου Ἀρτέμιδος.

Ἡ ἀνασκαφὴ ἐπανελήφθη πρὸς περαιτέρω ἀποκάλυψιν τοῦ χώρου πέριξ τῶν προηγουμένως εὐρεθέντων δύο βάθρων, τὰ ὅποια ἦσαν, φαίνεται, κατὰ τὸ κέντρον τοῦ ἱεροῦ. Ἡ ἔρευνα ἀνεῦρε τὰ θεμέλια οἰκοδομήματος διαστάσεων 16×11 μ.

Οἱ τοῖχοι ἔχουσι πλάτος κυμαινόμενον ἀπὸ $0^{\mu},50$ μέχρι $1^{\mu},50$, ἔνεκα τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους. Ἐὰν ἀφαιρεθῇ ἡ πρὸς Δ μεταγενεστέρᾳ προσθήκη, τὸ ὑπόλοιπον κτίσμα παρέχει διάγραμμα ναόσχημον, ἀποτελούμενον ἐκ σηκοῦ καὶ ἐξ ὀπισθοδόμου ἢ ἀδύτου.

Κινητὰ εὐρήματα ἦλθον εἰς φῶς ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος, ἀλλὰ τὰ χῶματα ἦσαν τεταραγμένα καὶ ἔνεκα τῆς ἐπιζημίου ἐκεῖ παρεμβάσεως νεωτέρας ἀσβεστοκαμίνου. Τὸ κατώτατον στρώμα τῆς ἐπιχώσεως φαίνεται μᾶλλον ἀδιατάρακτον ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπολύτως ἐνιαῖον, διότι εὐρέθησαν μὲν κατὰ πλειονότητα ὄστρακα ἀρχαϊκῶν ἀγγείων καὶ χαλκαῖ ἀρχαῖκαὶ πόρπαι, δὲν ἔλειπον ὅμως καὶ τεμάχια Ῥωμαϊκῶν λύχνων.

Ἐπειδὴ τὸ εἰρημένον οἰκοδόμημα εἶναι, ὅπως φαίνεται πιθανώτατον, ὁ ναός, τότε τὸ ἄλλο παρ' αὐτὸν καὶ πρὸς Ν κτίσμα, διαστάσεων $5^{\mu},00 \times 3^{\mu},70$, δύναται νὰ εἶναι ὁ βωμός, ἀπόκειται δὲ εἰς μέλλουσαν ἔρευναν ὅπως καθορισθῇ καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο.

Ἄλλο μέγα κτίσμα πρὸς Ν, διαστάσεων κάτω $14^{\mu} \times 2^{\mu},45$, ἀποτελούμενον ἐκ μεγάλων πωρίνων ὀρθογωνίων δόμων καὶ ἔχον κανονικὸν περίγραμμα κατὰ τὴν κατωτέραν τῶν στρώσεων, παρέχει τὴν ὅψιν βάθρου, τοῦ ὁποίου ὑπολείπεται ἀκόμην ἡ ὀλοσχερῆς ἀποκάλυψις καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ προορισμοῦ. Πάντως ἡ οἰκοδομία αὐτοῦ φαίνεται μεταγενεστέρᾳ τοῦ ναοῦ.

Μεταξὺ τῶν κινητῶν εὐρημάτων εἶναι μαρμάρινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ δύο ἀγαλμάτων τεμάχια, ἀναγομένων ὑπὸ τοῦ ἀνασκάπτοντος τοῦ ἐνὸς μὲν εἰς ἄγαλμα γυναικὸς τῶν περὶ τὸ 410 π. Χ. χρόνων, τοῦ δὲ ἄλλου ὡσαύτως εἰς γυναικεῖον ἄγαλμα Ἀρτέμιδος, τύπου ἴσως κλασσικῶν χρόνων, ἀλλ' ἐξ ἀντιγραφῆς γενομένης κατὰ τοὺς ὑστέρους Ῥωμαϊκοὺς χρόνους.

Χαλκᾶ εὐρήματα εἶναι πόρπαι καὶ περόναι ἀρχαϊκῆς περιόδου.

Πολυπληθῆ εἶναι τὰ τεμάχια ἀγγείων τὰ εὐρεθέντα εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἀνασκαφῆς, ὡς λεπτομερῶς ἀναγράφει ἡ ἔκθεσις. Κατὰ μέγιστον μέρος προέρχονται ταῦτα ἐξ ἐργαστηρίων τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, τινὰ δὲ ἀνήκουσιν εἰς Κυκλαδικὰ κέντρα. Ἡ χρονολογία τούτων κυμαίνεται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 7^{ου} μέχρι τῶν μέσων τοῦ 6^{ου} π. Χ. αἰῶνος. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 6^{ου} αἰ. μέχρι τῶν μέσων τοῦ 5^{ου} χρονολογοῦνται τὰ εὐρεθέντα Ἀττικὰ κεραμεϊκὰ προϊόντα. Ἐλλείπουσι σχεδὸν ἑντελῶς τὰ Κορινθιακὰ ὄστρακα. Ἀπαντῶσι δὲ τεμάχια Ἑλληνιστικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν ἀγγείων καὶ λύχνων. Σημαντικὸν εἶναι τεμάχιον Ἀττικῆς κύλικος φέρον τὴν εὐκόλως συμπληρουμένην ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν Τ]αυροπ[όλῳ δηλ. Ἀρτέμιδι, ἐκ τούτου δὲ ὡς καὶ ἐκ τῶν μνημονευθέντων μαρμαρίνων τεμαχίων ἀγάλματος Ἀρτέμιδος διαπιστοῦται ἀναμφισβητήτως ὅτι τὸ ἱερὸν ἀνήκει εἰς τὴν Ταυροπόλιν Ἀρτεμιν, ἡ δὲ ἀνασκαφὴ προσλαμβάνει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον.

Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ ἀνασκαφικὸν ἔργον τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ἔδαπανήθησαν δὲ δι' αὐτὸ δρ. 151000.

Τὸ δημοσιευτικὸν ἔργον τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1939 περιλαμβάνει:

1) Τὸν τόμον τῶν Πρακτικῶν διὰ τὸ ἔτος 1938 ἐκ σελ. 162 μετὰ πλείστων εἰκόνων καὶ διαγραμμάτων.

2) Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ πανηγυρικοῦ τόμου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος (1937), περιλαμβάνον τριακοντα ἑξ ἀρχαιολογικὰς πραγματείας, ἐκ τῶν ὁποίων εἴκοσι μία εἶναι Ἑλληνικαί, αἱ δὲ ὑπόλοιποι προέρχονται ἐξ ἁλλοδαπῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας, εἰς σελίδας ἐν συνόλῳ τριακοσίας δέκα ἑπτὰ, σχήματος 4^{ου}, μετὰ πολυαρίθμων πινάκων καὶ εἰκόνων ἐν τῷ κειμένῳ, εἰς ἐμφάνισιν δὲ καὶ ἐκτύπωσιν ἀνταξίαν καὶ τοῦ προηγηθέντος πρώτου μέρους τοῦ τόμου καὶ τῆς μεγάλης ἐθνικῆς τε καὶ διεθνοῦς ἀποστολῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Τοῦ τρίτου καὶ τελευταίου μέρους τοῦ πανηγυρικοῦ τόμου ἔχει ἤδη ἀρχίσει ἡ ἐκτύπωσις, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι θὰ περατωθῇ αὕτη ἐντὸς τοῦ ἔτους 1940 ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1941.

3) Ἐκ παραλλήλου ἐκτυποῦται ὁ τόμος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τοῦ 1938, θέλει δέ, ὡς ἐλπίζομεν, ἐκδοθῇ οὗτος ἐντὸς τοῦ 1940, ἀρχομένης προσεχῶς καὶ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ τόμου τοῦ 1939.

4) Ὑπὸ ἐκτύπωσιν καὶ περὶ τὸ πέρας αὐτοῦ εὐρίσκεται τὸ Λεύκωμα τῆς Ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἑταιρείας ἐπλουτίσθη διὰ τετρακοσίων τριάκοντα ὀκτὼ τόμων προσερχομένων ἐξ ἀγορᾶς, ἐξ ἀνταλλαγῆς καὶ ἐκ δωρεῶν. Εἰς τοὺς δωρητὰς ἀπευθύνονται καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης θερμότητα εὐχαριστίαι τοῦ Συμβουλίου.

Ἐκ τῆς κατασκευῆς καὶ πωλήσεως εἰκόνων καὶ φωτογραφικῶν δελταρίων ἐν τοῖς μουσείοις ἀπέμεινε καθαρὸν κέρδος δρ. 73,486, τὸ ὅποion κατενεμήθη συμφώνως πρὸς τὸν νόμον 4823 μετὰ τῆς Ἑταιρείας (29394,40), τῶν βιβλιοθηκῶν μουσείων 36743.— καὶ τῶν φυλάκων μουσείων (7348,60).

Ὁ ἀπολογισμὸς τῆς διαχειρίσεως τοῦ ἔργου τούτου εἶναι ὁ τελευταῖος, διότι ὁ νεαρὸς ἀρχαιολογικὸς νόμος 1947 τοῦ ἔτους 1939 ἀνέθηκε τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὸ Κράτος.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς διαχειρίσεως τοῦ πόρου τούτου ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1933 μέχρι τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ μνημονευθέντος νόμου 1947, ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διέθεσεν ἐν συνόλῳ ὑπὲρ τοῦ πλουτισμοῦ τῶν βιβλιοθηκῶν μουσείων δρ. 214634,85, ὑπὲρ δὲ τῶν φυλάκων μουσείων δραχμὰς 42908,60, ἐκράτησε δὲ ὑπὲρ ἑαυτῆς, κατὰ τὸν νόμον, δρ. 171636,80, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησεν ὑπὲρ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ αὐτῆς ἔργου.

Τὴν περὶ τοῦ ἔργου τούτου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀγαθὴν γνώμην τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ὁποίαν αὕτη

διετράνωσε διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ χρυσοῦ αὐτῆς μεταλλίου ἐπὶ τῇ πανηγυρισθείσῃ ἑκατονταετηρίδι, ἦλθε νὰ διαπιστώσῃ κατὰ τὸ 1939 καὶ δεῦτερον δείγμα ἥτοι ἡ διὰ γενναίας δαπάνης γενομένη δημοσίευσις τοῦ ἐκτενοῦς ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου κ. Γ. Πετροπούλου περὶ τῶν Παπύρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τὸ ὁποῖον ἡ Ἀκαδημία ἐθεώρησε δίκαιον νὰ ἀφιερῶσιν πρωτίστως εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία αἰσθάνεται τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἐκφράσῃ τὴν εἰλικρινῇ αὐτῆς εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς δαπανηρᾶς δημοσιεύσεως καὶ διὰ τὴν λεπτὴν σκέψιν τῆς ἀφιερώσεως.

Τοιοῦτο ὑπῆρξε καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἑκατοστὸν δεῦτερον ἔτος τὸ ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἄξιον τοῦ παρελθόντος καὶ εὐοίωνον διὰ τὸ μέλλον.

Ἡ παρουσία τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου ἀποτελεῖ διὰ τὸ ἴδρυμα καὶ ἱκανοποίησιν διὰ τὰ συντελεσθέντα καὶ κέντρον διὰ νέας προσπάθειας, εἵμεθα δὲ εὐλαβῶς εὐγνώμονες διὰ τὴν στοργὴν ταύτην.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ζῇ καὶ δοῦν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους, διότι σημαντικώτατον μέρος τῆς ἱστορίας αὐτοῦ ἀναδιφᾷ καὶ ἀνασυγκροτεῖ πρὸς διαφώτισιν καὶ ἀνύψωσιν καὶ ἀναζωογόνησιν τῶν Ἑλληνικῶν ἀρετῶν, αἱ ὁποῖαι οὐχὶ μόνον αὐταὶ ἐν Ἑλλάδι ἐθαυματούργησαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἄλλων τόπων καὶ ἄλλων χρόνων λαοὺς ἐνέπνευσαν εἰς μεγαλουργίαν.

Ἐν πάσῃ ἄρα ἐθνικῇ σταυροφορίᾳ, ἡ ὁποία ἀποβλέπει εἰς τὴν πραγμάτων τῶν σκοπῶν τούτων οἱ ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ἐμπνεόμενοι καὶ διδασκόμενοι εἶναι οἱ φυσικοὶ συνεργάται.